

Kansalaisten tietoyhteiskunta

Viime vuosikymmenen raju muutos jaellun informaation määrässä ja jakelutekniikoissa on asettanut myös kansalaisyhteiskunnan uusien haasteiden eteen. Tietoyhteiskunnassa selviytyminen on nähty demokraattisissa maissa eräänä demokratian säilymisen ehtona ja sen takia mm. Suomessa on puhuttu vallan retoriikassa mieluusti myös kansalaisten tietoyhteiskunnasta.

Informaatioyhteiskunta, jossa ihmisen oleminen ja ihmisarvo nähdään riippuvaksi entistä enemmän siitä, miten hyvin hän pysyy mukana informaation kuluttamisen ja tuottamisen ketjussa, näyttää kuitenkin toimivan useiden ristiriitaisten logiikoiden mukaan. Jatkuvan kasvun mekaniikka tuottaa jo nyt sellaisia määriä informaatiota, ettei kenelläkään yksilöllä ole edes teoriassa mahdollista pysyä ajan tasalla kaikesta häntä kiinnostavasta tai edes oleellisesta keskustelusta.

Lisäksi erikoistuminen ja kansainvälistyminen ovat aiheuttaneet sen, että korkeatasoisen informaation hankkiminen ja seuraaminen vaatii korkeatasoisen perusosaamisen usealla eri alueella. Käytännössä riski siihen, että syntyy eriarvoisuutta myös informaation käyttämisessä ja hyödyntämisessä on olemassa ja itse asiassa se on hyvin suuri. Viimeaikainen kehitys verkkojakelussa alkaa myös todistaa entistä vahvemmin sen ikuisen totuuden, ettei ilmaisia lounaita ole. Niin sanottu ilmainen informaatio tuotetaan joko verovarjoilla tai esimerkiksi mainoksilla kerätyillä tuotoilla. Kaiken muun merkittävän informaation käytöstä joudutaan maksamaan suoraan: näyttääkin siltä, että jatkossa entistä enemmän ne, joilla on varaa maksaa informaatiosta voivat ostaa mitä haluavat, muut joutuvat tyytymään siihen, mitä saavat tai mitä heille kustannetaan.

Länsimainen ideaali hyvästä elämästä, johon kuuluu myös vapaa tiedonsaanti ja vapaa oman mielipiteen ilmaiseamisen oikeus ja mahdollisuus, on periaatteessa tällä hetkellä teknisesti lähempänä kuin koskaan. Tosin edelleenkin näyttää siltä, että ideaali saattaa jäädä vain ideaksi, jota ei saavuteta tai haluta saavuttaa. Monimutkaistuvassa ja erikoistuvassa informaatioyhteiskunnassa on myös niin, että tiedon hankkimiseen ja tuottamiseen liittyvät taidot ovat entistä enemmän professionaaleja taitoja. Ei voida kuvitella, että ne syntyvät itsestään tai että kaikilla ihmisillä on yhtäläiset ja yhtä kehittyneet taidot. Tämän vuoksi myös meidän alamme

on uuden haasteen edessä: mitä on tietopalvelutyö jatkossa, miten suuren osan siitä muodostaa toimiminen erityisryhmien parissa ja millaista ammattitaitoa tällaisessa erikoistehtävässä vaaditaan.

Tiedon suodattaminen, suurten tietomassojen hallinta ja eri käyttäjäryhmien opettaminen ja opastaminen on valtava haaste nykyajallemme. Tässä erilaisilla yhteiskunnallisilla tietohuoltoorganisaatioilla on runsaasti työtä. Miten hyvin tämä työ resursoidaan jää nähtäväksi. Projektiyhteiskunnassa kaikki kehittämistehtävät, jotka usein mielletään ainoiksi merkittäviksi tehtäviksi, nähdään projekteiksi, joilla on alku ja loppu. Julkisen vallan puolella tämä käsitys on johtanut osin siihen, että toiminnasta on tullut nykivää ja lisäksi kehittämishankkeen vakinaistaminen normaaliksi toiminnaksi on ollut hankalaa tai mahdotonta. Tasa-arvoisen tietoyhteiskunnan rakentaminen ei onnistu ilman jatkuvaa ja pitkäjänteistä resursointia. Muuten vaarana on informaatioluokkayhteiskunta, jossa vapaat miehet saavat käyttää vapaasti kaikkia tarjolla olevia merkittäviä tietovarantoja ja rahvaalle tarjotaan ilmaisia sirkushuveja.

Toinen ajattelun logiikka, joka etenkin Suomessa on ollut vallalla, on, että tietoyhteiskunta on itsepalveluyhteiskunta. Tämä ajattelutapa saattaa myös kasvattaa eriarvoisuutta. Ne, joilla on tarvittavat kyvyt ja tarvittavat resurssit hankkia palveluita tai omaa osaamista tulevat hyvin toimeen, mutta ne, joiden elämäntilanne vaatii tukea tai apua tietoyhteiskunnan resurssien käytössä, voivat pudota palveluiden ulkopuolelle.

Tämän lehden artikkeleissa käsitellään erään erityisryhmän informaatiokäyttäytymistä ja yleisten kirjastojen valmiutta toimia nopeasti muuttuvassa ympäristössä. Kuten artikkeleista huomaan, yhteiskunnassa on ristiriitaisia paineita ja haasteita jotka kohdistuvat sekä yksilöihin että instituutioihin. Haasteet on otettava vastaan ja niissä olevat pulmat ratkottava, jotta voisimme rakentaa kansalaisten tietoyhteiskunnan.

Kuopiossa 29.9.2003

Jarmo Saarti